

İDARİ VE MALİ AÇILARDAN XVII. YÜZYILDA SEYYİD HÜSEYİN GAZİ TEKKESİ

Ahmet KÖÇ*

Özet

Anadolu'nun fethi sırasında şehit düşmüş şeyhlerden biri olan Seyyid Hüseyin Gazi'nin türbesi etrafında erken dönemden itibaren bir tekke oluşturulmuştur. Bugün Ankara- Mamak'ta bulunan Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi dini bir cazibe merkezidir. Çalışmada, XVII. yüzyılda yoğun olarak faaliyet gösteren tekkenin işlevleri, gelirleri, yöneticileri ve parçası olduğu heterodoks eğilimlerinden bahsedilecektir. XVII. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin yönetimi Kalenderî kökenli şeyh tarafından sağlanmaktadır. Bu yüzyılda tekke şeyhi çeşitli olaylara karıştığı gerekçesiyle Osmanlı merkezi yönetimi tarafından yönetimden uzaklaştırılmıştır. Kalenderî kökenli şeyhin yerine yeni atama yapılması, söz konusu kişinin tekke şeyhliği görevini geri alabilmek için uzun yazışmalar yapmasına yol açmıştır. Mali açıdan Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi gerek askerî sınıf, gerekse ulemâ sınıfı mensupları tarafından desteklenmiştir. Öte yandan tekkenin ekip biçtiği arazileri, beslediği hayvanları, ürünlerini depoladığı anbarlarının olması, çok sayıda misafiri ağırlayabilecek derecede büyük bir mutfağa sahip olduğunu göstermektedir. Çalışmada Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin mal terekesinden ve tekkeye yapılmış vakfiyeden hareketle kurumun iktisadi ve idarî faaliyetleri ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Makalede ağırlıklı olarak Ankara Şer'iyeye Sicilleri ve Evkâf Defterleri kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Ankara, Seyyid Hüseyin Gazi, tekke, vakıf, idarî, mali

THE DERVISH LODGE OF SEYYİD HUSEYİN GAZİ IN THE XVIIITH CENTURY FROM ADMINISTRATIVE AND FINANCIAL PERSPECTIVES

Abstract

Around the turbeh of *Seyyid* Hüseyin Gazi who was one of the sheikhs martyryzed during the Anatolia's conquest a dervish lodge was established since early times. Today the turbeh of *Seyyid* Hüseyin Gazi in Mamak-Ankara is a religious attraction center. In this work; the functions, incomes, administrators and position, in which was a part of heterodox inclinations, of the dervish lodge, that was quite active in the XVIIth century, are mentioned. Until the XVIIth century, turbeh of *Seyyid* Hüseyin Gazi was administrated by a Kalenderî-originated sheikh. That century, the sheikh was removed by the Ottoman central administration for various events he involved in. He made great efforts for taking back his ex-post since an apoinment was accomplished in place of him. In the financial perspective, the turbeh of *Seyyid*

* Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Balıkesir/Türkiye,
akoc@balikesir.edu.tr
DOI:10.12973/hbvd.72.131

Hüseyin Gazi was supported by the askeri and also ulema sects. The turbeh had lands cultivated, animals and warehouses in which crops were stored and it demonstrates that the turbe had also a big kitchen to be able to service lots of visitors. Also here, in the light of the waqfiyye for the dervish lodge and the tereke record of *Seyyid Hüseyin Gazi* economical and administrative activities of the institution are discussed. Ankara Şer'iyeye Records and Evkâf books are mainly used in this article.

Key Words: Ottoman, Ankara, Seyyid Hüseyin Gazi, Dervish Lodge, waqf, admistrative, financial

Giriş

a- Kavramlar ve konunun çerçevesi

Konusu itibariyle bu çalışma, Ankara'da Seyyid Hüseyin Gazi türbesi etrafında oluşturulmuş tekkenin XVII. yüzyıldaki sosyal tarihini ele almaktadır. Konunun daha iyi anlaşılması için öncelikle sosyal hayatın önemli unsurlarından olan zaviye¹ ve tekkelerden bahsetmek gerekmektedir. Zaviye ve tekkeler konusunda Ankara Şer'iyeye Sicilleri'nde belirleyici bir tutum söz konusu değildir. Bu yüzden tutulan sicil kayıtlarında Hüseyin Gazi Zaviyesi'nin ismi kimi zaman bu şekilde, kimi zaman da Hüseyin Gazi Tekkesi olarak ifade edilmiştir². Elbette ki zaviye veya tekke terimleri söz konusu olunca bu yapıyı elinde bulunduran kalenderiler³ hakkında da ön bilgi vermek gerekmektedir. Yine aynı şekilde vakıf toprak hukukunda belirleyici olan temlik⁴ uygulamasının söz konusu vakfa nasıl bir katkı sağladığı hususu ön bilgi olarak verilmelidir.

Osmanlı padişahlarının tekke ve zaviyelerin gelir-gider dengelerini sağlayabilmeleri için onlara toprak tahsislerinde bulunması, bu kurumların işlerini kolaylaştırmıştır. Tekke ve zaviyelerin tahsisatlarla desteklenmesi, Osmanlı Devleti içerisindeki sosyal yapının gelişmesine imkân sağlamıştır. Aynı şekilde Balkanlarda gaza faaliyetleri sonrasında kurulan tekkelerin de Osmanlı Devleti topraklarını şenlendirme görevini yerine getirmelerinden dolayı el üstünde tutuldukları bilinmektedir. Bu yüzden tekke ve zaviyelerin gerek devletin sağladığı arazi tahsisleri yoluyla, gerekse diğer hayırseverlerin yaptıkları bağışlarla zengin vakıflar haline geldikleri Osmanlı arşiv belgelerinden anlaşılmaktadır⁵.

Çalışmada ele alınacak olan Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin, XVII. yüzyılda vakfa dönüştürülerek kurumsallaştığı görülmektedir. Aslına bakılırsa vakfın ne zaman kurulduğu belgelerden tam olarak tespit edilememektedir. XVII. yüzyıl belgelerinde *Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi Vakfı* şeklindeki ifadelerden hareketle vakfın –muhtemelen- bir önceki yüzyılda kurulmuş olmalıdır.

Ankara'da Hüseyin Gazi Tepesi'nde kurulmuş olan tekkede hayat her dönemde sorunsuz geçmemiştir. Bazı dönemlerde maddî zorluklar, bazı dönemlerde ise

tekkeyi yöneten şeyhler arasındaki idarî sürtüşmeler yaşanmıştır. Öte yandan tarihi süreçte tekke şeyhleri arasında yaşanan sürtüşmelerin yanı sıra, burada kalan dervişlerin karıştığı bazı siyasî olaylar, Osmanlı devlet adamlarının Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde kalan dervişlere bakışını değiştirmiştir.

Osmanlı Devleti'nin Kalenderîlere bakışının değişmeye başlaması, kökenleri çok eskiye dayanan bir kırılmanın ürünüdür ve bu kırılma esasında aynı inanç biçimini sürdüren diğer tekkeler için de değişimin habercisidir. Nitekim merkezî iktidarla yaşanan sorunlar nedeniyle Kalenderîlerin elinde bulunan tekkeler, bir süre sonra Bektaşî şemsiyesi altında yok olup gitmişlerdir. Çalışma açısından Kalenderî dervişlerinin Bektaşîlerle kaynaşması kadar, onların tekkelerinin nasıl dönüştürüldüğü sorularını da sormak gerekir. Dolayısıyla Kalenderî dervişlerin, Bektaşî tarikatı içerisine karışması onların tekkelerini nasıl etkilemiştir? Tekke yönetimini elinde bulunduran şeyhler, tekke için tartışmalı bir süreci mi başlatmışlardır? Sorularını sormak gerekmektedir.

Çalışmada, yaşanan bu kırılmaya bağlı olarak Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde ortaya çıkan gelişmeler ele alınacaktır. Bu kırılma ya da merkezî idare açısından ifade edersek politika değişikliği, söz konusu tekkenin idarî yapısına nasıl yansımıştır? Benzer şekilde idarî açıdan tekkenin yönetimi önceleri Kalenderî dervişlerinin kontrolünde bulunurken, sonradan Bektaşîliğin içerisinde eriyen bu gruplar, buradaki tasarrufun el değiştirmesinden rahatsız olmuşlardır? Ele alınan yüzyılda vakfın iktisadî yapısında bozulma söz konusu olmuş mudur? Soruları çalışmanın eksenini belirleyecektir.

Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin idarî ve malî yapısını tespit edebilmek için ağırlıklı olarak Ankara Şer'îyye Sicillerinden istifade etmek gerekmiştir. Arşivlerde Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi hakkında bilgi bulunmakla birlikte bu bilginin daha çok son yüzyıllara ait olduğu görülmektedir. Böyle bir durumda çalışmanın temel kaynağı şer'îyye sicilleri olmak zorundadır. Şer'îyye sicillerinde yapılan araştırmalar neticesinde söz konusu Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi ile ilgili belgelerin XVII. yüzyılda az olmasına karşın, belirli bir problem etrafında şekillendiği ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu çalışma, doğrudan doğruya Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi üzerine yoğunlaştığı için mekân eksensel bir yaklaşım denemesi ortaya koymaktadır.

b-Tekkenin Tarihi ve Vakıf Teşkilâtı

Evliya Çelebi'ye göre Seyyid Hüseyin Gazi, İmam Hüseyin evlâdından ve sâdât-ı kirâmdan olup Anadolu'nun fethi sırasında şehit düşmüştür. Seyyid Hüseyin Gazi *dest-i küffârda dîn-i mübîn* uğruna çarpışarak İslam devletine hizmet etmiştir. Rivayete göre Abbasi Halifesi Hârûn Reşîd devrinde Bizans orduları ile çarpışarak cihat etmiştir⁶. Akrabalık ilişkisi kesin olmamakla birlikte, Anadolu coğrafyasında önemli bir şahsiyet olan Seyyid Battal Gazi, Seyyid Hüseyin Gazi'nin oğludur⁷. Sey-

Yid Battal Gazi'nin Bizans Devleti'ne karşı yapılan savaşlarda çarpışan ve Anadolu'da ün kazanmış bir emir olduğu, yine babası Seyyid Hüseyin Gazi ile aynı dönemde bölgede bulunduğu tahmin edilmektedir. Yine rivayete göre Seyyid Hüseyin Gazi ve oğlu Seyyid Battal Gazi, o dönemde Bizans İmparatorluğu ile yapılan savaşlara birlikte katılmışlardır. Doğruluğu tam olarak teyit edilemese de Abbasi- Bizans savaşları göz önüne getirildiğinde Seyyid Hüseyin Gazi'nin, IX. yüzyıl başlarında Ankara civarında yapılan savaşlarda şehit düşmüş olmalıdır.

Seyyid Hüseyin Gazi'nin oğlu olduğu ifade edilen Seyyid Battal Gazi, Bizans İmparatorluğu'na karşı mücadelelerini babasının şehit olmasından sonra da sürdürmüştür. Müslümanların, Bizans İmparatorluğu ile sürdürdükleri mücadeleler sırasında Seyyid Battal Gazi'nin Eskişehir yakınlarındaki Akroinon mevkinde şehit düştüğü rivayet edilmektedir.⁸

Seyyid Battal Gazi'nin Anadolu'da şehit olması, onun şahsına yeni anlamlar yüklenmesine neden olmuştur. Müslümanlar arasında gazi- velî hüviyetiyle yüceltilen Seyyid Battal Gazi aynı zamanda bir destan kahramanı haline getirilmiştir.⁹ Sonuçta Seyyid Battal Gazi'nin gerek İslam ve gerekse Hıristiyan kaynaklarına yansımış efsanevi şöhretine bakılırsa, kendisi gibi babası Seyyid Hüseyin Gazi'nin de IX. yüzyıl başlarında yaşamış ve İslam fetihleri çerçevesinde Anadolu'ya gelmiş bir kişi olması oldukça kuvvetlidir. Çünkü IX. yüzyıl başlarında Abbasi ordularının Bizans İmparatorluğu'na karşı Kayseri, Afyon, Eskişehir, El- Cezîre ve Suriye bölgelerinde saldırılarını arttırmış olduğu düşünüldüğünde, *kutbûl- ârifin Seyyid Hüseyin Gazi*¹⁰ ve oğlu *Seyyid Battal Gazi*'nin¹¹ İslam fetihleri çerçevesinde bölgeye geldikleri tahmin edilmektedir.

Rivayete göre Anadolu tarihinde Seyyid Hüseyin Gazi'nin şehit düştüğü yer olarak ün kazanan tepe, Ankara şehrinin hemen yakınında bulunmaktadır. Seyyid Hüseyin Gazi Tepesi'nin halk arasındaki saygınlığı, buradaki türbeyi bir ziyaretgâh mahalline dönüştürmüştür. Seyyid Hüseyin Gazi ve oğlu Seyyid Battal Gazi türbelerinin halk tarafından rağbet görmesi nedeniyle zamanla burada yeni yapıların yapılmasına imkân sağlamıştır. Nitekim Ankara'da Seyyid Hüseyin Gazi Tepesi'nde türbe yanında bir tekke kurulduğu gibi Eskişehir'deki Seyyid Battal Gazi'nin türbesi yanında daha büyük bir tekke inşa edilmiştir. Kutsal kişilerin türbelerinin birer vakıf müessesesi ile taçlandırılması, hem buradaki faaliyetlerin organizasyonu açısından, hem de tekkelerdeki kültürel mirasın yaşatılması açısından buralara zengin bağışların yapılmasını sağlamıştır. Her iki tekkeye gelip giden Heterodoks gruplara göre, Seyyid Battal Gazi'de kahramanlık ve evliyalık hüviyeti babası Seyyid Hüseyin Gazi'den daha fazladır. Bu yüzden olmalıdır ki tekkeye gelip giden kişiler Seyyid Battal Gazi'yi daha fazla ön plana çıkararak onu, *pîr* olarak nitelendirmişlerdir (Say, 2003a: 57-130). Sonuç olarak bir kez daha belirtmek gerekirse; burada karşımıza çı-

kan tarihi şahsiyetlerin kimlikleri hakkındaki bilgilerimiz kesin değildir. Aynı şekilde Seyyid Hüseyin Gazi'nin babası olduğu ileri sürülen Seyyid Battal Gazi hakkındaki bilgilerimizi de bu kategoride değerlendirmemiz gerekmektedir.

Ankara'da bulunan Seyyid Hüseyin Gazi'nin ve Eskişehir- Seyitgazi'de bulunan Seyyid Battal Gazi'nin türbeleri etrafına erken dönemden itibaren tekkelere yan sıra dervişlerin ikamet edebilmesi için odalar da yapılmıştır¹². Yapılan tekelerde uzun asırlar boyunca Kalenderî ve Bektaşî dervişlerinin kaldığı belgelerden anlaşılmaktadır. Bu yüzden Seyyid Hüseyin Gazi ve oğlu Seyyid Battal Gazi'nin isimleriyle bilinen zaviyeler, Osmanlı döneminde Kalenderî dervişleri tarafından benimsenmiştir.

Osmanlı ülkesinde Rum Abdalları ve Ahiler yeni fethedilen bölgelerde kendilerine sağlanan arazi tahsisatları vasıtasıyla büyük toprak parçalarını yönetmeye başlamışlardır. Osmanlı padişahları tekke ve zaviyelerinde ibadet eden şeyh ve dervişlere sağladığı imkânlarla onları desteklemiştir. Padişahların uyguladığı bu siyaset Anadolu'daki ve yeni fethedilen Balkan topraklarındaki halkları, Osmanlı Devleti'ne ısındırmada ve iskân meselesinin çözümlenmesinde bir uygulama biçimi haline gelmiştir (Barkan, 1942a: 281; Ocak, 1999e: 128).

Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi ile ilgili Osmanlı devrine ait en erken tarihli kayıt, XVI. yüzyılın ilk yarısında tutulmuştur. H.937/1530 yılına ait olan ilk tahrir defterinde Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi Vakfı'nın gelirleri 11639 akçedir. Vakfın söz konusu bu gelirlerinin Murtazaâbad Kazası'nda bulunan Cemşid ve Bitik Karyelerinden elde edildiği ifade edilmektedir¹³. Öte yandan 558 numaralı ve H.979/1571 tarihli Ankara Evkâf Defteri'nde ise Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi Vakfı'nın iktisadî vaziyeti 1530 yılında yapılan tahrirle hemen hemen aynıdır. Söz konusu defterden, zaviyeye gelir getiren Cemşid ve Bitik köylerinden 11629 akçelik gelirin varlığı yine teyit edilmektedir (TKGM-KKA-TD-558, v. 110a-110b). O yıllarda Mihâloğulları ailesi Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne ilgi göstererek buraya bağışlar yapmıştır. Sonuç olarak XVII. yüzyıla girerken Seyyid Hüseyin Gazi Vakfı bir taraftan kendisine daha önceden tahsis edilen arazilerde tarımsal faaliyetlerinin sürdürürken, diğer taraftan Mihâloğlu Ali tarafından vakfa bağışlanan gelirlerle tekkedeki dervişlerin ihtiyaçlarını karşılamıştır. O dönemde Mihâloğulları ailesi sadece Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ne değil, aynı zamanda diğer kurumlara da maddi destekler sağlamıştır. Söz konusu aileden Mihâloğlu Ahmed ve kardeşi Mehmed'in 1511 yılında Seyyid Battal Gazi Külliyesi'ni tamir ettirmişlerdir (Faroqhi, 1981a: 100; Denknalbant, 2009: 52).

XVII. yüzyılın ortalarında Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ni Evliya Çelebi¹⁴ ziyaret etmiştir. Seyyaha göre Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi; "... bir ulu âsitâne-i Bektaşîyândır. Yüzden mütecâviz pâ-bürehne ve ser-bürehne ârif-i billâh ve fakr u fahr

ile *tefâhur eder fukarâ-ı billâh dervîşân-ı âgâhları var¹⁵ ...*” denilerek tasvir edilmiştir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi’nde türbenin gayet iyi durumda olduğu yine ifade edilmektedir. Seyyaha göre türbenin yanında bir tekke olduğu ve burada senede bir defa büyük bir yemek verildiği belirtilmektedir. Yine vakfın tertip ettiği bu yemeğe, 40-50 bin kişinin katıldığı ifade edilmektedir. Seyyid Hüseyin Gazi Türbesi öteden beri kutsal olduğuna inanılan bir mekân olduğu için Evliyâ Çelebi bile seyahati sırasında türbeye on kuruş sadaka bırakıp, üç kurban kestirmiş ve böylece tekke şeyhi Memî Cân Dedé’nin ve fukarânın hayır duasını almıştır (Evliya Çelebi Seyh. II, 1999:223).

Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi’nin ne zaman kurulduğu ve vakfiyesinin olup olmadığı Osmanlı merkezî idaresi tarafından da tam olarak bilinmemektedir¹⁶. Nitekim XIX. yüzyılda Ankara Şer’iyye Sicilleri’nde sık sık Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi’ne ait vakfiyenin olmadığı ve bu yüzden kime meşrût olduğunun bilinemediği açıkça ifade edilmektedir (AŞS. 259/945:18-19 ve 1133). Her ne kadar XIX. yüzyıl belgelerinde vakfın kime meşrût olduğu tespit edilememiş olsa da bu konu ile ilgili bazı ipuçları vardır. Sicil kayıtlarında Seyyid Hüseyin Gazi’nin kime meşrût olduğu yani tekkeyi yöneten kişilerin hangi nesilden gelmesi gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Buna göre 7 Muharrem 1023/17 Şubat 1614 tarihinde Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi’nin “... *evlâdiyet üzere Seyyid Gazi âsitânesi dervîşlerine meşrût ...*” olduğundan bahisle yine bu tekkeден birinin şeyhliğe atanması gerektiği ifade edilmiştir (AŞS. 14/700:922). Benzer şekilde aynı defterin 748 numaralı belgesinde “... *Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi’ne ışıklı mutasarrıf iken ihrac olunub...*” şeklinde devam eden ve yine aynı defterin 971 Numaralı belgesinde ısrarla “... *mukaddemâ ışıklı mutasarrıf iken...*” şeklinde belirtilen hususlar, bu tekkeдеki Kalenderî şeyhlerinin yönetimden el çektirildiklerini ortaya koymaktadır (AŞS 14/700: 748 ve 971). (EK- I)

Kuruluşundan itibaren Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi’nin bütün işlevlerini tespit etmek zor olsa da, Ankara Şer’iyye Sicilleri’nden Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi’nin kuruluş amacını yani hangi amaca hizmet ettiğini öğrenmek mümkündür. Belgelere göre zaviyenin gelirleri âyende *vü revende* için yani gelip giden kişilerin barınması ve *it’âm-ı taâm*/doyurulması işlemlerine tahsis edilmiştir¹⁷ (AŞS.14/700:748-922; AŞS.25/711:1121). Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi’nin gelip giden kişilerle ilgilenme yükümlüğünün dışında, aynı zamanda tekkeде daimî olarak kalan dervîşlere de bakması gerekiyordu¹⁸. 10 Şaban 1121/15 Ekim 1709 tarihli sicil kaydında: “... *Seyyid Mehmed’in bir tarikle tekkeде mevcut olan 50 miktarı fukarayı tekkeден ihraç ettiği...*” ifade ediliyor ki belgeden anlaşıldığı kadarıyla, burada hem dervîşler kalmakta ve hem de gelip giden misafirlere bakılmaktadır (AŞS 86/772: 455). Tekkeде kalan dervîş sayısı sicil kayıtlarında 50 kişi olarak belirtilirken, Evliya Çelebi Seyahatnâmesi’nde 100 kişiden fazla denilmiştir (1999:222).

Öte yandan XVII. yüzyılın başlarına ait vakıf terekesine bakıldığında, tekkede mevcut olan mutfak eşyasının tek seferde ancak, 50 kişinin yemek yiyebileceği kadar olduğu görülür. O halde tekkede kalan derviş sayısı 50 kişi civarındadır. Tekkede kalan dervişlerin her türlü ihtiyaçları vakıf tarafından karşılanmıştır. Nitekim ekmek ihtiyaçlarının karşılanması için vakıf arazilerinde hasat edilen buğdayın kullanıldığı, pişirilecek yemekler için et ihtiyacının da yine zaviye ahırlarında bulunan hayvanlardan karşılandığı anlaşılmaktadır. (EK-II) Nihayetinde Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi Vakfı'nın gelirleri hem âyende vü revendeye it'âm-ı taâmı için, hem de tekkede kalan dervişlerin masraflarına harcanmak zorundadır (AŞS. 16/702: 1080; AŞS. 25/711: 893; AŞS. 86/772: 442).

XVI. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde kaç odanın olduğu veya etrafında başka yapıların olup olmadığını tespit etmek mümkün değildir. Buna karşın XVII. yüzyılda tekkenin etrafında nasıl bir yapılaşmanın olduğunu bilebiliyoruz. Örneğin, 20 Rebî'ü'l-evvel 1110/26 Eylül 1698 tarihinde Es-seyyid Mehmed Efendi'nin yaptırdığı keşfe göre; Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi kenarında yaz meydanı, odalar, tuvalet, kiler, mutfak, menzil, tahıl anbarları, küçük ve büyük baş hayvan damları (AŞS.78/764:103) bunların hemen yanında mescid ve türbe¹⁹ binaları bulunmaktadır (AŞS. 14/700:758). Belgelerde geçmese de Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre tekke kenarında kış meydanı da vardır (1999:222). Görüldüğü üzere tekkenin mevcut yapıları XVII. yüzyılda geliştirilerek içerisinde çeşitli binaların yer aldığı bir külliye görüntüsü kazanmıştır.

Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi hakkındaki bilgilerimiz Muhyiddin Halife bin Mustafa'nın Rebî'ü'l-âhir 1022/Mayıs- Haziran 1613 tarihinde yeniden mütevellî olarak atanmasıyla hızla artmaktadır. Bu tarihte yapılan görev değişimi sırasında tekkedeki mevcut malların sayımı yapılarak kadı huzurunda sicile kaydedilmiştir. (EK-III) Buna göre Ankara yakınlarında hâkim bir tepede²⁰ bulunan Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nde mescitte, türbede ve mutfakta bulunan eşyanın yanı sıra, kiler ve anbarlarda bulunan gıdanın ve ahırdaki mevcut hayvanların dökümü de sicilde belirtilmiştir. Rebî'ü'l-âhir 1022/Mayıs- Haziran 1613 tarihli zaviye terekesinde bulunan en dikkat çekici malzeme; mutfaktaki tencere, tepsi ve tabak sayısıdır. Vakfın terekesinde 20'ye yakın kazan, 40'tan fazla tepsi ve 50'den fazla tabağın bulunması, tekkede aynı anda çok sayıda misafirin ve dervişin yemek yiyebileceğini göstermektedir. Daha önce belirtildiği üzere zaviyede -en az- 50 dervişin kaldığı düşünülürse mevcut mutfak eşyasının derviş sayısı ile orantılı olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan vakfın ahırlarında bulunan hayvanların sayısı da bir hayli fazladır. Belgeye göre ahırlarda 141 adet koyun ve keçi, 74 adet oğlak ve kuzu, 3 adet katır, 8 adet inek, 5 adet tazi ve buzağı, 3 adet tosun, 4 adet öküz, 6 adet dana (bir yaşında), 17 adet tavuk ve 20 adet arı kovanı bulunuyordu²¹ (AŞS.14/700:758). Vakıftaki mevcut hayvan sayısına bakıldığında, tekke küçük bir çiftlik görüntüsündedir. Bu haliyle kendi mahsulünü top-

layabilen, hayvanların bakımını yapıp yetiştirebilen Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi, küçük bir tarım işletmesi gibidir. Öte yandan yine aynı sicilde belirtildiğine göre; zaviye mutfağının ihtiyacı olan buğday ve hayvanların beslenmesinde kullanılan arpa ise farklı anbarlarda depolanmaktadır (AŞS. 15/701:1689).

Seyyid Hüseyin Gazi Tekke'sindeki görevli personelin sayısını yine sicillerden tespit etmek mümkündür. Belgelere göre Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde mütevellî, şeyh, türbedâr, du'âguhân ve nâzırın isimleri belirtildiğine göre, tekkedeki üst yönetim bu kişiler tarafından sağlanmaktadır. Tekkedeki vakıf personelinin ne kadar maaş aldığı yine belgelerde ifade belirtilmektedir. 2 Safer 1022/24 Mart 1613 tarihli belgede ise mütevellî, şeyh ve nâzırın zaviyenin mahsulât gelirlerinin yarısını maaş olarak almaları istenmiştir. Vakıfta görevli du'âguhân Mehmed Halife ve türbedâr Arslan'a ise üçer müd buğday verildikten sonra, geri kalan vakıf mahsulünün türbeye gelen misafirlere harcanması talep edilmiştir (AŞS. 14/700: 748).

Sonuç olarak, Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nin yukarıda verilen hususiyetlerine bakıldığında vakfın erken devirde kurulan irsadî yani gayrisahih vakıflardan biri olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür vakıfların temel felsefelerinden birisi, *âyende vü revendeye it'âm-ı taâmı* için sofraya kurmalarıdır. Yapısal özellikleri itibarıyla irsadî yani gayr-i sahih vakıfların devletin sağladığı teşviklerle kurulduğu meselenin başka bir boyutunu oluşturmaktadır (Barkan, 1963c: 281). Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi Vakfı'na sağlanan teşvikle ve yapılan yardımlarla söz konusu hizmetlerini yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Evliya Çelebi'nin de belirttiği gibi²², Osmanlı devrinde belirli bir tarikata bağlı olarak kurulan zaviyelerin, söz konusu tarikata mensup kişiler tarafından yapılan bağışlarla zenginleştikleri ve iktisadî açıdan daha kapsamlı faaliyetler sürdürdükleri hususu genel olarak doğru bir tespittir.

c- Işık Tâifesinin Görevden Uzaklaştırıldığı Dönem

Fuat Köprülü'nün ifadesiyle *abdâl* teriminin Kalenderîlikle eş anlamlı olduğunu kabul edersek; söz konusu Rum Abdalları savaşı özellikleri sayesinde Osmanlı ordusuna büyük katkılar sağlamışlardır. XIV. yüzyılın başlarında Kalenderîler, bir yandan Şeyh Edebali aracılığıyla Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda görev alırken, öte yandan hünkâr Hacı Bektaş Veli kanalıyla da Bektaşiliğin oluşumunda ana rollerden birini üstlenmişlerdir (Yıldırım, 2010: 161 ; Altınsapan-Say- Gelengi, 2012: 18). Aslına bakılırsa; Osmanlı padişahları da Rum Abdallarının hizmetleri karşılığında fethettikleri toprakların bir kısmını maiyetlerindeki dervişleriyle yerleşmeleri için onlara tahsis etmişlerdir. Böylece devletin kurulduğu erken dönemden itibaren karşılıklı iyi ilişkiler tesis edilmiştir. XV. yüzyılda gerek Anadolu'da, gerekse Balkanlarda hemen her yerde tarikat mensuplarının tekkeleri yayılmış vaziyettedir (Faroqhi, 2003c: 290-299). Karşılıklı olarak gösterilen iyi niyetli çabalar sayesinde, Osmanlı padişahları ile Kalenderî dervişlerinin ilişkileri, XV.

yüzyılın ortalarına kadar iyi durumdadır. Osmanlı Devleti'nin Kalenderî zaviyeleri ile ilgili politikası II. Bayezid ve Kanunî Sultan Süleyman devirlerinde değişmeye başlamıştır. Bu manada XVI. yüzyılda Osmanlı padişahlarının yeni Kalenderî zaviyelerinin açılmasına izin vermediği gibi mevcut zaviyelerin kapatılmasına veya ıslah edilmelerine yönelik politikayı başlatmışlardır.

Osmanlı merkezi idaresinin, Kalenderîlere bakış açısının değişmeye başlaması, çeşitli etkenlere bağlanabilir. XV. yüzyılda ortaya çıkan Şeyh Bedreddin İsyanı, daha önce Anadolu'da olan Babâî İsyanı'ndan sonra Kalenderîlerin düzenleyip yönettikleri ikinci büyük ayaklanmadır. Yine Sultan II. Bayezid devrinde gerçekleştirilen Şahkulu (1511) ve Bozoklu Celâl (1519) ayaklanmalarının yanı sıra Kalenderîlerin, Sultana karşı Arnavutluk'ta suikast girişiminde bulunmaları, bardağı taşıran son damla olmuştur. Kalenderîler sadece Sultan II. Bayezid devrinde değil, aynı zamanda Kanuni Sultan Süleyman devrinde vuku bulan Kalender Şah hareketinin (1527) de destekçileriydiler. Bu dönemde Kalenderîler isyan çıkarmaları ile değil, aynı zamanda sürdürdükleri yaşantıları ve dinî görüşleriyle de devlet adamlarını rahatsız etmişlerdir. Kalenderîlerin uygunsuz davranışları, *tenâsüh* ve *hulûl*²³ inancını savunmaları, ibadet yapmadıkları için haklarında soruşturmaların başlatılmasına neden olmuştur. Bu olaylardan sonra, Kalenderîler hakkında soruşturmalar başlatılarak suçlu bulunanların bir kısmı idam edilmiş, diğer kısmı da Anadolu'ya sürgün edilmiştir. XVI. yüzyılın başlarında yaşanan bu gelişmeler nedeniyle Kalenderîlerin, Osmanlı Devleti ile olan ilişkisi tamamen bozulmuştur²⁴. Yine bu yüzyılda Anadolu'da, Safevî propagandasının başlaması ve Şah İsmail'in propagandalarının doğrudan doğruya Kalenderî dervişleri arasında taraftar bulması sorunları daha da büyütülmüştür. Yaşanan gelişmeler neticesinde Osmanlı Devleti'nin temel ideolojisi olan ehl-i sünnet mezhebine uymayan aykırı yaşam biçimleri ile hem Kalenderî zaviyeleri, hem de bu zaviyelerde kalan dervişler soruşturma, denetleme ve baskı politikasına maruz kalmışlardır²⁵ (Ocak, 1992c: 127; Yazıcı, 1997: 474; Say, 2006b: 110; Azamat, 2001: 255).

XVI. yüzyılın sonlarından başlayan Ankara Şer'iyeye Sicilleri, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin mal varlığını, sağladığı dinî hizmetleri ve Kalenderî dervişlerinin buradaki etkinliklerini bize sunmaktadır. Sicillere göre Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin 3 Muharrem 1022/23 Şubat 1613 tarihinde vakfın mütevellisi Muhyiddin Halife bin Mustafa, şeyhi ise Seyyid Pir Veli'dir²⁶. Bu tarihten kısa bir süre sonra yani 2 Safer 1022/24 Mart 1613'te Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi şeyhi Seyyid Pir Veli görevden alınmıştır. Şeyh Seyyid Pir Veli, asitâneye mektup yazarak öteden beri Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne "... *mukaddemâ* ışıklı²⁷ *mutasarrıf iken ihraç olunub...*" şeyhliğe sülehâdan Aksarayî Şeyh Hamza'nın getirildiğini ifade etmiştir (AŞS. 14/700:748). Vakıf yönetimi ile ilgili buna benzer örnekleri çoğaltmak mümkündür. Yine 7 Muharrem 1023/17 Şubat 1614 tarihli belgede ise, Seyyid Hüseyin

Gazi Tekkesi'nin "... evlâdiyet üzere Seyyid Gazi âsitânesi dervişlerine meşrûr..." olduğundan bahsedilmektedir²⁸ (AŞS. 14/700: 922). Son olarak başka bir belgede ise; "... Seyyid Hüseyin Gazi mukaddemâ ışıklı mutasarrıf iken ihrâc olunub..." zaviye yönetiminin değiştirildiği ifade edilmektedir (AŞS.14/700: 971). Görülüyor ki; Osmanlı merkezî idaresi, XVII. yüzyıl başlarında Kalenderî tekkelerinin Bektaşî tekkeleri içerisinde eriyip gitmesine göz yumarken, aynı tarıkata mensup şeyhlerin tekkedeki eski yönetimlerini sürdürmelerine onay vermemektedir (EK- I)

Ankara Şer'iyeye Sicilleri, Osmanlı merkezî yönetimi tarafından zaviyedeki şeyh değişikliğinin hangi gerekçelerle nasıl yapıldığını tam olarak vermemektedir. Ancak sadece 971 numaralı belgede; ışık olmağla ref' olunan Pir Veli dendiğine göre bu kişiden meşihat ve tevliyetlik görevlerinin neden alındığını ortaya koymaktadır. Kalenderîlerin bu tarihlerde Bektaşîlerin içerisinde karışıp gitmelerine rağmen, yeneden vakıflarının yönetimine geçmek ve zaviyelerini eski haline getirmek şeklinde ifade edebileceğimiz çıkışları olmuştur.

Sicillerde geçen ışık veya ışıklı terimleri Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ndeki Kalenderîler için kullanılmaktadır. Osmanlı döneminde Kalenderîler gerek yaşantıları ve gerekse dinî görüşleri ile diğer halkın yaşantısına hiç uymayan tavır ve hareketler sergilemektedirler. Kalenderîler mahrem yerleri hariç çıplak gezen, sırtlarında yaz- kış hayvan postu taşıyan, ellerinde asa, bellerinde nacakla dolaşan kimselerdir. Ayrıca bu zümrenin esrar kullanarak Allaha yaklaştıklarını ifade etmeleri ve köy köy dolaşarak dilenmeleri, halkın kendilerine iyi gözle bakmasını engellemiştir (Babinger- Köprülü, 1996: 50; Yazıcı, 1997: 472; Ocak, 1992c: 112- 113).

Ankara Şer'iyeye Sicilleri'ndeki dava örnekleri, Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi Vakfı'nda görev yapan şeyhlerin öteden beri ışık taifesinden yani Kalenderîlerden olduğunu ortaya koymaktadır. Bu dönemde tekke şeyhi olan Seyyid Pir Veli, hiçbir suçu olmadığı halde görevden alındığını ifade etmektedir. Oysa Osmanlı Devleti, Kalenderî kökeninden gelen şeyhlerin zamanla giriştikleri siyasî olaylar yüzünden, bu kişilerin tekkelerinde şeyhlik yapmalarına izin vermemiştir. XVI. yüzyılda uygulanmaya başlanan politika çerçevesinde ışık taifesinin Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ni eski haline getirme çabalarına geçit verilmemiştir. Bu yüzden Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nde Seyyid Pir Veli'nin görevden alınmasından sonra, şeyhlik görevine Aksarayî Şeyh Hamza getirilmesine rağmen onun da bu görevde uzun süre kalamadığı ve kendi rızası ile ayrılarak yerine Mahmud Halife'nin tayin edildiği belgelerden anlaşılmaktadır²⁹ (AŞS. 14/700:748).

Hüseyin Gazi Tekkesi Şeyhi Seyyid Pir Veli yeniden zaviye şeyhliğini alabilmek için başkent İstanbul'a gitmiştir. Sabık Seyyid Pir Veli, İstanbul'da; "... tekkede 40 yıldan fazla şeyhlik yaptığımı, bu süre sonunda nefy/sürgün edildiğimi..." ifade etmiştir. Seyyid Pir Veli yaptığı başvuruda, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde kendi yerine

getirilen Şeyh Mehmed'in, müderrisliğe getirilen Ahmed'in, tevliyet ve türbedârlığa getirilen Arslan'ın, duâgûluğa getirilen diğer Mehmed'in vâkıfın vakfiyyede belirttiği şartlara aykırı olarak göreve geldiklerini ifade etmiştir. Seyyid Pir Veli'nin eski kayıtlara müracaat edilmesini talep etmesi üzerine, zaviye yönetiminin Seyyid Gazi Zaviyesi'nden gelen dervişlerin kontrolünde olması gerektiği anlaşılmıştır. Bunun üzerine Seyyid Pir Veli'nin haklı olduğu anlaşılmış ve yeniden göreve getirilmiştir. Dolayısıyla Seyyid Pir Veli, ikinci defa kendisine verilen beratla evâil-i Receb 1023/ Ağustos- Eylül 1614 tekkeye şeyh tayin edilmiştir (AŞS. 14/700:1039).

Seyyid Pir Veli'nin ikinci defa göreve geldiği sırada hakkında başka şikâyetler de yapılmıştır. Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin şeyhi olan Seyyid Pir Veli hakkında yapılan şikâyetlerden biri, onun durumunu açık olarak özetlemektedir. Evâhir-i Rebî'ü'l-âhir 1023/Haziran 1614 tarihli belgede Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nden; "... ışık olmağla ref' olunan Seyyid Pir Veli birkaç defa alub yine mezbûr Muhyiddin'e..." berat verilerek onun şeyh yapıldığı görülmektedir. Belgenin devamında ise Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nde şeyhlik ve mütevellilik görevlerinin Seyyid Pir Veli'den alınarak yeniden Muhyiddin Halife bin Mustafa'ya verildiği belirtiliyordu³⁰. Kayıttan anlaşıldığı kadarıyla zaviyede uzun süre şeyhlik yapan Seyyid Pir Veli, Kalenderî tarikatına mensup olduğu için farklı zamanlarda tekke şeyhliğini ele geçirmiş fakat sakıncalı bulunduğu için önce padişah tarafından görevden el çektilmiş sonra da sürgüne gönderilmiştir. Aynı yüzyılda tıpkı Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nde olduğu gibi, Seyyid Battal Gazi Zaviyesi'ndeki şeyhlere de -benzer sebeplerden dolayı- görevden el çektilmiştir (Ocak, 1992c: 123; Say, 2006b: 109).

Kalender meşreb Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi şeyhi Seyyid Pir Veli, ikinci defa görevden uzaklaştırılınca boş durmamış, bu sefer vakıf mallarına el uzatmaya başlamıştır (AŞS. 14/700: 792). Osmanlı merkezi yönetimi, XVII. yüzyılda ehl-i sünnet ve'l cemâat mezhebi ile örtüşen, yaşantıları ile kendisine sorun oluşturmeyen Kalenderî dervişlerinin Bektaşî tarikatı içerisindeki varlığına göz yumarken, buna karşın bu yaşam biçimini benimsemeyen, sorun oluşturmaya devam eden tekke şeyhlerini ise sürgüne göndermiş veya hapse attırılmıştır (Ocak, 1998: 199; Beldiceanu, 1975: 34-48). Dolayısıyla Osmanlı padişahları zaviye şeyhlerinin tutuklatmak suretiyle onların ve müritlerinin korkarak yola gelebileceklerini düşünmüş olmalıdır.

Osmanlı merkezi yönetimi Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nin şeyhliğini Seyyid Pir Veli'den aldıktan sonra, bu makamın kimler tarafından doldurulacağı hususu ayrı bir sorun teşkil etmiştir. Kalenderî dervişleri, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde şeyhlik görevinin Seyyid Pir Veli'nin çocukları tarafından sürdürülmesi gerektiğini ifade ederlerken, dışarıdan bir yolunu bulup berat alanlar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Nitekim Seyyid Pir Veli'nin vefatı sonrasında yerine oğlu Seyyid Mustafa'nın geçmesi gerekirken, başka bir Mustafa yönetimi ele geçirmeye çalışmıştır. Seyyid

Mustafa'nın; "... evlâdiyet üzere kendüye tevcih olunmak..." babındaki isteği padişah tarafından kabul edilmiş ve şeyhlik ona verilmiştir (AŞS. 16/702: 1080).

XVII. yüzyıl aynı zamanda, askerî sınıftan kişilere vakıf yönetimlerinin ulûfe bedeli olarak verilmeye başlandığı dönemdir. 25 Muharrem 1032/29 Kasım 1622 tarihinde *ebnâ-i Sipahiden* Mehmed, Ankara civarında bulunan "... *Yakub Abdal, Baba Yakub, Ahi Çomak ve Hüseyin Gazi Zaviyelerinin tevliyetlerini*" uhdesine almıştır (AŞS.20/706:973). Tevliyetleri Sipahî Mehmed'in kontrolüne geçen Ankara kırsalındaki zaviyelerin ortak tarafları vardır. Buna göre adı geçen bu zaviyeler, o dönemde Bektaşî dervişlerinin girip çıktığı yerlerdir. Dolayısıyla benzer dünya görüşüne sahip zaviyelerin kontrolü bundan sonra Sipahî Mehmed'e bırakılmıştır. Sipahî Mehmed'in mütevellî olduğu 26 Rebi'ü'l-âhir 1039/13 Aralık 1629 tarihinde tekke şeyhi olan Seyyid Muslu vefat etmiş ve yerine Seyyid Mustafa getirilmiştir (AŞS.24/710: 1020- AŞS.25/711: 943).

Daha önce belirtildiği üzere Mihâloğlu Ali Bey, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi Vakfı'na arazi tahsisinde bulunduğu için söz konusu bağışları belirli şartlar karşılığında yapmıştır. Mihâloğlu Ali Bey, XVI. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne bağışladığı arazilerin gelirlerini "... *kim şeyh olursa ahz ve kabz ve zâviye-i mezbûrede sakin olan dervişân fukarasının ve âyende vü revendenin taâm ve sâir hizmetlerine harc ve sarf eyleye deyü...*" tahsis etmiştir. Ancak evâil-i Safer 1041/Ağustos 1631 tarihine gelindiğinde tekkede yönetim tasarrufu konusunda eski Kalenderî dervişleri ile Mihâloğlu Ali'nin çocukları arasında tartışma çıkmıştır. Sonuçta bir tarafta -her ne kadar Bektaşî tarikatı içine karışmış olsalar da- tekkenin asil sahipleri olan Kalenderîler, diğeri tarafta ise buraya sağlam bağışlar yapan Mihâloğlu Ali'nin çocukları vardır. Ortaya çıkan anlaşmazlık sırasında Osmanlı merkezi idaresi Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin vakfiyesinde belirtilen *Seyyid Gazi soyundan gelen şeyhlere meşrûttur* sözünden hareketle yönetim görevini Rıza Dede'ye bırakmıştır.

Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde Rıza Dede'nin şeyh olduğu dönemde mütevellîlik görevini ise Seyyid Muslu ve Seyyid Mahmud sürdürmüşlerdir. Mütevellîlik görevini sürdüren Seyyid Muslu ve Seyyid Mahmud vakfın kurallarına aykırı tasarruflarda bulunmuşlardır. Adı geçen yöneticiler "... *hilâf-ı şart-ı vâkıf...*" olarak yönetimi ele geçirmek bir yana; "... *dervişân fukarasına ve âyende vü revendeye itâm-ı taâm-ı için...*" harcanması gereken gelirlerini amacının dışında kullanmışlardır (AŞS. 25/711:893-1118 ve 1121). Öte yandan bu dönemde Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nin şeyhlik tartışmaları artarak devam etmektedir. Evâil-i Rebi'ü'l-âhir 1046/Eylül 1636 tarihinde Şeyh Rıza Dede'nin yerine, bu sefer Şeyh Derviş getirilmiştir (AŞS. 28/714:778). Görüldüğü üzere Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde bir yönetim sorunu vardır ve bu sorun artarak devam etmektedir.

Zaviye şeyhliği üzerine yapılan şikâyetler XVII. yüzyılın ortalarına doğru daha da artmıştır. Şeyhlik meselesinde durum öyle ağırlaşmıştır ki, evâsıt-ı Muharrem 1079/Haziran 1668 tarihinde merhûm Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde 40 seneden beri sülehâdan Derviş Pîri Dede bulunurken, dışarıdan gelen "... Zülfikâr hilâf-ı şart-ı vâkıf berat ettirüb..." vakıf yönetiminde söz sahibi olmaya çalışmıştır (AŞS.52/738:500-501). Yapılan şikâyetler neticesinde Zülfikâr'ın durumu incelenmiş ve yanlışlık düzeltilmiştir.

XVII. yüzyılın ikinci yarısında Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nde dinî olduğu kadar yönetim kavgalarını tetikleyen yeni iktisadî gelişmeler de yaşanmıştır. Tekkenin iktisadî vaziyetini daha da genişleten gelişme, 17 Receb 1080/11 Aralık 1669 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarihte Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde aynı zamanda şeyh olan Pîri Dede bin Veyis, bütün mülkünü yönettiği tekkeye vakfetmiştir. (EK-IV) Pîri Dede bin Veyis oluşturduğu vakfiyede, vakıf mallarının adını belirtmiş ve vakıf yönetiminin bundan sonra nasıl sağlanacağını ortaya koymuştur. Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne, Pîri Dede bin Veyis'in yaptığı tahsisler vakfın bir anlamda daha iyi manada hizmet vermesini sağlamıştır.

Pîri Dede bin Veyis sadece ev ve ağıl vakfetmemiş aynı zamanda vakıfta kullanılması için bakır evânî nühâsiyye/bakır mutfak eşyası da bağışlamıştır. Pîri Dede ayrıca, zaviyenin bitişine o dönem için ihtiyaç duyulan üç oda yaptırmıştır. Yapılan bu odaları Pîri Dede, zaviyeye gelen dervişler ve misafirlerin barınması için tahsis etmiştir. Pîri Dede bin Veyis'in, Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne bağışladığı mülkler arasında Ankara'da Ürgüp Mahallesi'nde bulunan kendi oturduğu evi de vardır. Şeyhin bu menziline bir bab fevkânî oda, âhûr ve sofa sâyeğâh, iki tabhâne, bir kiler, bir tahtânî oda vardır. Pîri Dede bu menzil dışında gelirleri kendisine ait olan üçyüz adet ağnam ve Çukurcak Kazası'na bağlı Damlacık denilen mevkideki ganem ağlının gelirlerini de Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne bağışlamıştır³¹ (EK- V).

Tevliyetini kendi üzerine alan Pîri Dede bin Veyis, mülklerinden elde edilen gelirleri vakfın ihtiyaçlarına harcanmasını talep etmiştir. Aynı şekilde vakfettiği evânî nühâsiyye ve yaptırdığı odaları da burada kalan âyende vü revendeye tahsis edilmiştir. Vakfiyeye göre Pîri Dede bin Veyis, vakfettiği menziline ölünceye kadar kullanacaktı. Onun ölümünden sonra ise kız ve erkek çocukları eşit olarak burada tasarrufta bulunacaklardı. Pîri Dede bin Veyis'in çocuklarının nesli tükendiğinde ise vakıf mülklerine "... Şeyh İbrahim Tennurî ve Seyyid Gazi ve Seyyid Hüseyin Gazi ile hem-tarîk olmağla içlerinden şart-ı vâkıf üzere tekye-i mezbûreye her kim şeyh olursa..." onun tasarrufunda olmasını vakfetmiştir (AŞS.53/739: 336). Pîri Dede bin Veyis'in Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne bağışladığı mülkü ve gelirini devrettiği hayvan ağılı ve üçyüz adet ağnam geliri, vakfın iktisadî gücünü daha da genişletmiştir.

Dinî açıdan ise Pîrî Dede bin Veyis'in vakfettiği mülklerin gelirlerini kimin kullanması gerektiği konusunda yaptığı tasarruf bize bazı ipuçları vermektedir. Pîrî Dede'nin neslinin tükenmesinden sonra Şeyh İbrahim Tennurî ve Seyyid Gazi ve Seyyid Hüseyin Gazi ile *hem tarik/aynı tarikattan olan şeyhlere tahsisât yapıldığına göre bu durum vâkıfın hâlet-i rûhiyesini de vermektedir. Pîrî Dede'nin vakfettiği mülkleri karşılığında vakıf yönetiminden esas beklentisi tekkeadaki dinî yaşantıyı korumalarıdır. Sonuç olarak Pîrî Dede, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde şeyhliğin eskiden Kalenderî olarak ifade edilen ama XVII. yüzyıl sonlarında tamamen Bektaşılık içerisinde yok olmaya başlayan kişilerin uhdesinde kalmasını sağlamaya çalışmıştır. Böylece Pîrî Dede bin Veyis vakfettiği mallarla bir anlamda, inandığı hususiyetleri, kabul ettiği dünya görüşünü tekke sürdürmek niyetindedir.*

Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde, Pîrî Dede bin Veyis'in şeyhliği 11 yıl sürmüştür. Nihayet 2 Muharrem 1091/3 Şubat 1680 tarihinde şeyhin vefat ettiği görülmektedir. Zaviye şeyhinin ölümüyle tekke yönetimi boş kalmıştır. Vakfiyeye göre, Pîrî Dede bin Veyis'in vefatından sonra, 19 Zilhicce 1090/21 Ocak 1680 tarihinde Pîrî Dede bin Veyis'in yerine *karındaşoğlu Dede Bali bin Yusuf* tayin edilmiştir³² (AŞS. 60/746: 851). Tekkenişin Dede Bali bin Yusuf'un, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ndeki görevi, karıştığı yolsuzluk yüzünden sonlandırılmıştır. Belgeye göre tekke; "... *teftiş olundukta mezbûr Dede Bali cümlesini beliğ ve kendi masrafına sarf eylediğin ikrâr edüp hüsn-ü rızasıyla mezbûr ref' ...*" olunarak görevden el çektilmiştir. XVII. yüzyılın sonlarında tekkenişin olan Dede Bali bin Yusuf'un Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde yönetici olduğu dönemde buradaki yapılar hakkında daha ayrıntılı bilgi sahibi olabiliyoruz. Şikâyete konu olan tekkenişin Dede Bali bin Yusuf, "... *tekke-i merkûmenin Yaz meydani ittisâlinde olan kebîr sahanlık ve kebîr ahır ve iki bekâr odası ve önlerinde olan iki oda ve Sudavî demekle mezbûr menzil ve buzağı odaları ve bir bâb kilâr ve iki kenîf ve bekâr odaları ve on müd buğday alan iki göz anbarı...*" kendine istimlak eylemek suretiyle vakfın zarar etmesine göz yummuştur. Yaşanan kötü yönetim hadisesi neticesinde Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin yönetimine 6 Ramazan 1109/18 Mart 1698 tarihinde Es-seyyid Mehmed Efendi şeyh olarak atanmıştır (AŞS 78/764: 465).

Dede Bali bin Yusuf'un görevden alınmasından sonra yerine atanan Es-seyyid Mehmed Efendi'nin ilk icraatı bakımsız kalan vakıf yapılarını tamir ettirmek olmuştur. 20 Rebî'ül-evvel 1110/26 Eylül 1698 tarihinde Es-seyyid Mehmed Efendi'nin yaptırdığı keşif sonrasında Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi kenarında bulunan odalar, tuvaletler, kiler, mutfak, anbar ve hayvan damlarının 500 kuruşa ancak tamir edilebileceğini kayda geçirtmiştir (AŞS.78/764: 103). Bu dönemde yapılan tamirat sayesinde Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin fizikî şartları dervişlerin ve gelen misafirlerin ihtiyaçlarını daha rahat karşılayabilecek şekilde yeniden düzenlenmiştir. Söz konusu yapıların varlığı bir arada düşünüldüğünde Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin, diğer

Osmanlı külliyeleri gibi toplumun tüm sosyal ihtiyaçlarını görmek üzere zaman içerisinde daha da geliştirildiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç

XVII. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin vaziyetini vakıf kurumsal kimliği altında değerlendirmek mümkün olduğu kadar, buradaki tekkeyi dinî, idarî ve mimarî boyutları ile de ele almak mümkündür. Dinî açıdan bakıldığında; rivayete göre Abbasi devrinin mücâhidi Seyyid Battal Gazi'nin babası olan Seyyid Hüseyin Gazi'nin adına oluşturulmuş bir zaviye bugünkü tarifile Ankara ilinin Mamak ilçesi sınırları içerisinde bulunmaktadır. Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi, tıpkı Seyitgazi'deki Seyyid Gazi Tekkesi'nde olduğu gibi aynı meşrepten dervişler tarafından kullanılmıştır. Belgelerde ifade edildiğine göre, Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ndeki meşihat makamının o dönemde Eskişehir'de bulunan Seyyid Gazi Zaviyesi'nden gelen şeyhler tarafından doldurulduğunu ortaya koymaktadır. Bu yüzden, Kalenderî tarikatı mensuplarının kullandığı Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nde yaşanan dinî olayları, Seyyid Gazi Zaviyesi ile birlikte düşünmek gerekmektedir.

İncelediğimiz XVII. yüzyılın ilk yarısında tekkede ışık *tâifesi* yani Kalenderî şeyhleri, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin yönetimini ellerinde bulundurmak için ısrarla taleplerini dile getirmektedirler. Her ne kadar bu yüzyılda büyük oranda Bektaşilik tarikatı içerisinde kendilerini gizlemiş olsalar da Kalenderîler merkezî yönetimin sıkı takibi altındadırlar. Osmanlı merkezî idaresinin yaptığı kontrollerde veya kendisine ulaşan çeşitli şikâyetlerde, tekke şeyhlerinden Kalenderî özellik sergileyenlerin tespit edilerek onların ışık *olmağla ref' edilerek* görevden el çektirildikleri anlaşılmaktadır. Görülüyor ki devlet, hem Kalenderî kökenli şeyhlerin tekkelerde şeyhlik yapmasına izin vermiyor, hem de görevde olanlar arasında bu türden kişiler varsa, söz konusu bu kişileri de şeyhlikten uzaklaştırıyordu. Yaşanan bu olayların ardında, Kalenderîlerin ehl-i sünnete uymayan dinî yaşantılarının yanı sıra, onların II. Bayezid ve Kanuni Sultan Süleyman devirlerinde giriştikleri isyan hareketleri vardır.

Vakıf teşkilatı açısından bakıldığında, XVII. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nin malî durumu tahrir ve evkâf defterlerinden anlaşıldığı kadarıyla oldukça iyi durumdadır. Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin iktisadî vaziyeti yapılan bağışlarla zamanla daha da güçlendirilmiştir. Önce Mihâloğlu Ali tarafından vakfedilen gelirler ve daha sonra tekkenin şeyhliğini yapan Piri Dede bin Veyis'in mallarını vakfetmesiyle, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin kurumsal kimliği daha da geliştirilmiştir. Öte yandan vakfın erken dönemden beri elinde bulunan çok sayıdaki koyun, keçi, oğlak, kuzu, katır, inek, tazi, buzağı, tosun, öküz, dana, tavuk ve arı kovanları ile küçük bir tarım işletmesi görüntüsü çizdiğini belirtmek gerekir. Bunun dışında reâyadan topladığı gelirler ve kendi arazilerinden elde ettiği buğday ve arpa sayesinde, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi malî açıdan sistemli bir organizasyona dönüşmüştür. Elde

edilen bu gelirler âyende *vü revendenin* ve tekkede ikâmet eden 50 civarında dervişin ihtiyaçları için harcanmıştır.

İdarî açıdan bakıldığında XVII. yüzyılın ilk yarısında Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin yönetiminde eskiden olduğu gibi Kalenderî şeyhleri üstünlük kurmaya çalışmaktadır. Şeyhlik makamının yanı sıra vakıfta yönetici olarak mütevellî, nâzır, türbedâr ve du'âgû/dua okuyucu kadroları da vardır. Işık taifesinden olan Seyyid Pir Veli'nin, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ndeki şeyhlik görevinden alınmasından sonra vakfın yönetiminde sıkıntılar ortaya çıkmıştır. Öteden beri Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin yönetimini, Seyyid Gazi Tekkesi'nden gelen dervişler ellerinde bulundururlar şartına rağmen, XVII. yüzyılın ikinci yarısında farklı yollarla şeyhlik ve mütevellîlik makamlarını ele geçiren kişilerin olduğu görülmektedir. Dolayısıyla XVII. yüzyılda Osmanlı merkezi idaresinin Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi üzerinde kullandığı tasarruf, zaviye yönetiminden el çektirme şeklindedir. Zaviyede yaşanan el çektirmeleri bu yüzyılda ortaya çıkan sosyal sorunlarla birlikte düşünmek gerekmektedir. Seyyid Hüseyin Gazi şeyhi Seyyid Pir Veli tekkede 40 yıldan fazla görev yapmış olmasına karşın -onun Kalenderî şeyhi olduğu anlaşılması üzerine- görevden alınmıştır. Seyyid Pir Veli vakıf yönetiminde arka arkaya görev almayı başarabilmiştir. Sonuç itibarıyla XVII. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde yaşanan sorunlar, A. Y. Ocak'ın *Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler* isimli eserinde bahsettiği dinî olaylarla tam olarak örtüşmektedir.

Mimarî açıdan XVII. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin yapısal özelliklerini sicillerden daha iyi takip edebiliyoruz. Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi, o dönem için külliye olarak ifade edebileceğimiz bir mahiyet arz etmektedir. Vakıf yapıları arasında türbe, mescit, yaz meydanı, kış meydanı, bekâr odaları, kiler, menzil, mutfak, tuvalet, anbarlar ve ahırlar bulunmaktadır. Gerek Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin şehirden uzak ve yüksek hâkim bir tepe üzerindeki konumu ve gerekse buranın mimarî yapısı itibarıyla gelen misafirlerin konaklamasına uygun bir ortam sunduğunu söylemek mümkündür.

Sonuç itibarıyla XVII. yüzyılda Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ne sonradan yapılan vakfiye zeyilleri, kurumda görev alacak şeyhlerin kimliği hakkında fikir verebilecek mahiyettedir. Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde yaşanan şeyhlik sorunlarına rağmen, vakfın iktisadî ve mimarî açılardan sürekli olarak geliştiği görülmektedir. Tekkede her yıl yapılan dinî törenlere ve yemek ziyafetine binlerce kişi katılmaktadır. Mekânın Seyyid Hüseyin Gazi etrafında oluşturduğu kutsiyet nedeniyle türbe-ye yapılan bağışlar ve burada kesilen kurbanların sayısını arttırmış olmalıdır. Seyyid Hüseyin Gazi'ye adanan kurbanlar ve tekke adına beslenen hayvanlar tekkeye gelip giden kişilerin ve burada ikâmet eden dervişlerin doyurulmasını kolaylaştırmıştır. Neticede F. R. Hasluck, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ni XVII. yüzyılda binlerce ki-

şinin ziyaret ettiği kutsal bir mekân olarak tasvir eder ki, bu durum her açıdan muşahhastır.

Sonnotlar

- ¹ Osmanlı toplumunda zaviye, her hangi bir tarikata mensup dervişlerin, bir şeyhin idaresinde topluca yaşadıkları ve gelip geçen yolculara bedava yiyecek, içecek ve yatacak yer sağlayan, yerleşme merkezlerinde veya yol üzerlerinde oluşturulmuş bina yahut bina topluluklarına denmektedir. Devletin bu tür kurumlara sağladığı vergi muafiyetleri dini sebeplerle değil, âyende ve revendeye sundukları hizmet yüzündendir. Örneğin Malkoçoğulları, Mihaloğulları gibi fetih döneminin ünlü ailelerinin, zaviyeleri destekledikleri bilinmektedir. Bakz. S. Faroqhi- A. Y. Ocak, “Zâviye”, MEBİA. VIII, s. 468- 472.
- ² Hüseyin Gazi Türbesi'nin yanında bulunan zaviyenin ismi, belgeden belgeye farklılık göstermektedir. Bu yüzden çalışmada zaviye isminin yanı sıra tekke terimi de sık sık tercih edilmiştir. Daha doğrusu sicillerdeki kayıtlarda yapının ismi tekke olarak belirtilmişse tekke, zaviye şeklinde bir kullanım varsa yine zaviye teriminin kullanılması tercih edilmiştir.
- ³ Osmanlı kaynaklarında abdal veya baba lakaplarıyla zikredilen kişiler genellikle Kalenderi tarikatına mensup kişilerdir. 1240 yılında meydan çıkan Bâbai isyanında bu kişiler Yasevilik, Haydarilik, Vefâlik gibi gruplarla birlikte geniş bir dinî akım ortaya çıkarmışlardır. Yine aynı tarikata mensup kişiler Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasında Abdalân-ı Rum olarak ifade edilen grupları oluşturmuşlardır. Din tarihi araştırmacılarına göre tarikat mensupları kendi içlerinde popüler ve yüksek zümre Kalenderiliği olmak üzere iki grupta ifade edilebilmektedir. Tarikat mensuplarının hayatları seyahatle geçmektedir. Giyim ve kuşamları itibarıyla tuhaf kıyafetli oldukları göze çarpmaktadır. Özellikle esrar çekip afyon kullanan, şehir şehir, kasaba kasaba, köy köy dilenerek dolaşan, mezarlıklarda yatıp kalkın kişileri popüler Kalenderiler olarak nitelendirmek gerekmektedir. Bakz. A. Y. Ocak, “Kalenderiler ve Bektaşilik”, İÜEFĐ. Doğumunun Yüzüncü Yılında Atatürk'e Armağan, s. 298; Ayrıca bakz. E. Altınsapan-Y. Say- A. Gerengi, “Seyitgazi İlçesinde Bulunan Üryan Baba Zaviyesi ve Türbesi”, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi 61, 2012, s. 18.
- ⁴ Erken dönemlerden itibaren Osmanlı padişahları Bizans İmparatorluğu'na karşı yürüttüğü gaza politikası çerçevesinde şeyhler etrafında toplanmış olan birkaç yüz kişiden oluşan savaşçı dervişlerden istifade etmiştir. Şeyh dervişlerinin savaşlarda gösterdikleri yararlılık ve Osmanlı hâkimiyetinin halk nazarında meşrulaştırılmasında da önemli rol oynamıştır. İşte bu faydalı hizmetleri karşılığında Rum Abdallarına ve Ahî şeyhlerine yeni fethedilen yerlerde toprak bağışlanarak onların buralarda zaviyeler kurmalarına yardımcı olunmuştur. Örneğin Osman Gazi, Şeyh Edebalı'nın Söğüt'teki mekânını böyle resmileştirmiştir. Bakz. A. Yaşar Ocak, “Din ve Düşünce”, Osmanlı Medeniyeti Tarihi I, s. 127.
- ⁵ Arşiv belgelerinde bu konu ile ilgili çok sayıda belge vardır. Örneğin II. Selim tarafından düzenlenen bir temliknâme ile Sofyali Şeyh Bâli Efendi Vakfı'na arazi temlik edildiği görülmektedir. Aynı şekilde padişah I. Abdülhamid'in de vakfa tahsisatı söz konusudur. Öte yandan 24 Ramazan 1182/1 Şubat 1769 tarihli ruus-ı hümayundan tekkedeki İbrahim Efendi'ye yine devlet tarafından iki akçe yevmiye tahsis edilmiştir. Söz konusu Berzenik Mukataası emini Hasan Ağa, 12 Muharrem 1201/4 Kasım 1786 tarihinde gönderdiği arz ile Bâli Efendi Vakfı camisine hatib ve şeyh olan kişiye yıllık

720 akçelik vazife bedelini Berzenik Mukataası gelirinden tahsil ettiğini belirtmiştir. Bakz. BOA. C.EV. 20630-1

- ⁶ Evliya Çelebi Seyahatnamesi II, İstanbul 1999, s. 222.
- ⁷ Belgede “...Ankara garbında Sefer Yolu nâm mevzide medfûn Sultan Seydi Gazi babası Seyyid Hüseyin Gazi...” şeklinde kayıt vardır. Muharrem 1023/Şubat- Mart 1614 (AŞS. 14/700: 922).
- ⁸ Tarihi olarak Seyyid Hüseyin Gazi'nin şehit düştüğü dönemde Müslümanlar Ankara civarındadır. Öte yandan Seyyid Battal Gazi'nin gayrimüslimlerle kahramanca savaştığı dönemde Müslümanlar Eskişehir'e kadar ilerlemiş bulunmaktadır.
- ⁹ Bu konuda bakz. A. Y. Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik, s. 204
- ¹⁰ Ankara'da bulunan Seyyid Hüseyin Gazi'nin hayatı ve tekkesi hakkında şimdiye kadar doğrudan bir çalışma yapılmamıştır. Bu nedenle Seyyid Hüseyin Gazi'nin hayatı hakkında malumat oldukça az ve rivayetlerden öteye gidememektedir.
- ¹¹ A. Y. Ocak, Seyyid Battal Gazi'nin kimliği ve onun adını taşıyan tekkedeki Kalenderi ve Bektaşî grupların yaşantıları hakkında kapsamlı bilgiler vermektedir. Arşiv belgeleri ve kaynaklardan istifade ederek Osmanlı devrinde Seyyid Gazi Tekkesi'ndeki yaşantıyı, tekke ile ilgili devletin aldığı kararları, şeyhlerin yönetimi sırasında karşılaştıkları problemler ve yine tekkedeki şeyhler hakkında yapılan şikâyetleri yazarın çalışmasında ele almaktadır. Bakz. A. Y. Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik, s. 204.
- ¹² Bu konuda Ö. L. Barkan, “...türbeler veya türbeler etrafında ortaya çıkan zaviyeler, bazen daha başka mahiyette anlamlar içerebilmektedir. Çoğu defa türbede yatan ulular, yakında kurulan zaviyenin tesisinde bir gaye değil, daha ziyade bir vesile olmuşlardır” demektedir. Bakz. Ö. L. Barkan, “İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, Vakıflar Dergisi II, 1942, s. 295.
- ¹³ Tahrir defterinde: “vakf-ı Türbe-i Hüseyin Gâzi peder-i Sultan Battal Gâzi kabri: Mehmed Bey ve Bahşi Bey veledânı Mihâl oğlu Ali Bey, Karye-i Cemşid ve Bitik, hâne: 62, mücerred: 14, imâm: I, hâsıl: maâ bâc-ı bazâr, yekûn: 11629” şeklinde kayıt vardır. 438 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (937/1530), s. 378.
- ¹⁴ Evliya Çelebi, Seyyid Hüseyin Gazi'den ayrılırken onunla ilgili olarak Hârûn Reşid devrinde şehit olmuş bir din mücahidi olduğunu belirttikten sonra; “Gelip etdik du'â ile niyâzı Bize himmet ide Hüseyin-i Gâzi” demiştir (Evliya Çelebi Seyahatnamesi II, 1999, s. 223).
- ¹⁵ Anlamı; “Bir ulu Bektaşî tekkesidir. Yüzden fazla yalın ayak, başı kabak ârif-billâh, fakirlikle iftihar eder fukaralardır” der.
- ¹⁶ Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin her ne kadar vakfiyesi olmasa da sicil kayıtlarında bu konuda bazı ipuçları vardır: “...karyelerin mahsulâtını her kim şeyh olursa ol ferd vakf-ı zâviye-i mezbûrede sakin olan dervîşân fukarâsının ve âyende vü revendenin taâmı ve sair hidamâtına sarf eyleye deyü şart ve tahsis eyleyüb ber- müceb-i şart vâkif...” olduğuna dair Evâil-i Safer 1042/Ağustos 1632 tarihinde Şeyh Rıza Dede'nin beyanı bulunmaktadır (AŞS. 25/711: 893).
- ¹⁷ Bu tür zaviyeler siyasî, iktisadî veya askerî maksatlarla seyahat eden kişilerin yolculuklarını kolaylaştırmak için kurulmuşlardır. Öte yandan cami, mescit, tekke ve zaviyelerin dil, din ve siyasî bütünlüğün temini için faal kültür ve propaganda merkezleri olarak anlaşılması gerektiği Barkan

- tarafından ifade edilmektedir. Bakz. Ö. L. Barkan, “İmâret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyişi Tarzına Ait Araştırmalar”, İÜİFM. XXIII, 1962-1963, s. 241.
- ¹⁸ “... karyelerin mahsulâtını her kim şeyh olursa ol ferd vakf-ı zâviye-i mezbûrede sakin olan dervîşân fukarâsının ve âyende ve râvendenin taâmı...” için harcaması istenmektedir (AŞS. 25/711: 893).
- ¹⁹ Evliya Çelebi, Seyyid Hüseyin Gazi'nin türbesini anlatırken: “... nur dolu mezarının dört tarafı türlü türlü yıldızlı ve parlak şamdanlar, çerağdanlar ve Kur'ân-ı Kerimlerle süslenmiştir” der. Bkz. Evliya Çelebi Seyahatnamesi II, 1999: s. 222.
- ²⁰ Evliya Çelebi'ye göre Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nden bakıldığında Çubukovası, Yabanovası ve Murtağ ovalarının açıkça görüldüğü ifade edilmektedir (Evliya Çelebi Seyahatnamesi II, 1999: 222). Yaklaşık 1400 metre yükseklikte bulunan Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi, bölgenin yüksek alanlarından birisindedir.
- ²¹ XVII. yüzyılda kırsal alanlarda bulunan zaviyelerin çok sayıda hayvanlarının olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Örneğin Seyyid Hüseyin Gazi'nin oğlu Seyyid Battal Gazi Tekkesi'nin ve aynı tarikata mensup Abdal Musa Zaviyesi'nin oldukça fazla miktarda hayvan beslediği görülmektedir. Evliya Çelebi'nin belirttiğine göre, sadece Abdal Musa Zaviyesi'ne ait 1000 koyun, sığır, manda ve katırının olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan Abdal Musa Vakfı'nın tarla ve bağları da bulunmaktadır. Bkz. A. Y. Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik, s. 194.
- ²² Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde, Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi için; “...ve bu âsitânenin evkâf-ı gâyet çoktur. Ve senede bir kerre azim mevlüdü olup kırk elli bin âdem cem' olur...” denmektedir (1999:222).
- ²³ Tenâsüh, ruhun bedenden ayrılmasından sonra hayvana, cisme veya insana geçmesi demektir. Hulül ise Allahın bazı kişi ve eşyaya girip tecessüm ettiğini, onun suretine girdiğini kabul etmektir. Bakz. İlhan Ayverdi, Misalli Büyük Türkçe Sözlük, s. 1234 ve 517.
- ²⁴ Seyyid Gazi Zaviyesi'nde rafizî dervîşleri (ışık taifesi) eksik olmadığından merkezi yönetimle mücadeleleri de sık sık yaşanmıştır. Bakz. S. Faroqhi, Anadolu'da Bektaşilik, Simurg Kitapevi, İstanbul 2003, s. 77.
- ²⁵ Yapılan soruşturmalarda şarap içen, şeyhlerini peygamber ilan eden, halkı delâlete sevk eden, ehl-i sünnettten sapanlar, evkât-ı hamseye karşı gelenler cezalandırılmıştı. Bu hususlara riayet edenler sürgün ve hapis cezasından kurtulmuşlardı. Esasen yapılan sürgünler ve verilen hapis cezaları daha çok Seyyid Battal Gazi Zaviyesi'nde kalan Kalenderî dervîşlerini kapsamaktaydı. Bakz. A. Y. Ocak, Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik, s. 120- 128.
- ²⁶ Söz konusu tarihte Muhyiddin Halife bin Mustafa tevliyet için Seyyid Pir Veli'ye tayin beratını sunmuştur (AŞS. 15/701:892)
- ²⁷ F. Köprülü ışık teriminin sadece Hurûfî anlamında değil, daha genel olarak bâtinî heterodoksi anlamını taşıdığını ifade etmektedir. A. Gölpinarlı ise bu terimin yine Hurûfî demek olduğunu, buna karşın A. Y. Ocak ise Fakirî'nin beytinden hareketle terimin Kalenderî ile eş anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Yazılı kaynaklarda Kalenderîlerden bahsedilirken ışık teriminin çok kullanıldığı, XVI. yüzyılda Haydariyân, Cavlakiler, tâyife-i Kalenderân, Gürûh-ı Nimetullâhiler ve Camî' zümrelerinden her hangi birini değil, hepsini nitelediği Ocak tarafından ifade edilmektedir (A. Y. Ocak. Osmanlı İmparatorluğu'nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler, 1992, s. 108-109. Kalenderîleri

ifade ederken ışık teriminin yanı sıra torlak da kullanılmıştır. Bakz. T. Yazıcı, “kalandar”, *The Encyclopedia of Islam* IV, 1997, p. 473.

- ²⁸ Kalenderilerin hemen her yerde tekeleri olmasına rağmen, pirleri olduğuna inandıkları Battal Gazi'nin türbesi Eskişehir'dedir. Tarikat mensupları Seyitgazi Zaviyesi'ni diğer zaviyelerden daha üstün tutarlardı. Kalenderiler Cuma günleri Seyitgazi Zaviye'sinde toplanarak ayinler yapıları kaynaklarda ifade edilmektedir. O halde Kalenderilerin merkezini Seyitgazi Zaviyesi olduğundan şüphe yoktur. Bu zaviyenin hemen yakınında Seyitgazi ile bağlantılı olan Sultan Şücaeddin ve Üryan Baba Zaviyeleri bulunmaktadır. Son olarak Ankara'da bulunan Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi de Seyitgazi Zaviyesi'nin kollarından birisidir.
- ²⁹ XVII. yüzyılın başlarında Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'ne bir ara; “...hariçten ve ecânbten Mehmed nâm kimesne hilâf-ı vâkı' inhâ ile...” göreve getirilmiştir (AŞS.14/700:791).
- ³⁰ Daha sonraki dönemde yani 26 Şevval 1023/29 Kasım 1614 tarihinde Seyyid Hüseyin Gazi Zaviyesi'nde şeyhlik görevi Seyyid Pir Veli'den alındıktan sonra bu kişi yeni şeyh ve mütevellî Muhyiddin Halife bin Mustafa'ya uhdesinde bulunan zaviyeye ait malları, mutfak eşyasını ve o yıla ait mahsullere hâvi hesap defterini teslim etmiştir (AŞS.15/701:1689).
- ³¹ Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde şeyh olan Pîrî Dede bin Veyis, Ankara'da Ürgüp Mahallesi'nde oturuyordu. Şeyh Pîrî Dede bin Veyis'in maddi durumu iyi olmalıdır. Zira, 22 Cemâziye'l-evvel 1088/23 Temmuz 1677 tarihinde Pîrî Dede bin Veyis, uzun boylu, açık kumral kaşlı, gök gözlü, kır sakallı, sol yüzünde badesi olan Rus asıllı Yusuf bin Abdullah'ı malından azat etmiştir (AŞS. 59/745:575).

Kaynakça

- 937/1530 Tarihli Muhâsebe-i Vilâyet-i Anadolu Defteri (438 Numaralı)
- 979/1571 tarihli Ankara Evkâf Defteri (TKGM-KKA-TD-558)
- Ankara Şer'iyeye Sicilleri: AŞS.14/700 - AŞS. 15/701 - AŞS. 16/702 - AŞS. 20/706 - AŞS. 24/710- AŞS. 25/711 - AŞS. 28/714 - AŞS. 52/738 - AŞS. 53/739 - AŞS. 59/745 - AŞS. 60/746 - AŞS. 78/764 - AŞS. 86/772 - AŞS. 259/945 -
- ALTINSAPAN, E- Y. Say, A. Gerengi, (2012). “Seyitgazi İlçesinde Bulunan Üryan Baba Zaviyesi ve Türbesi”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi* 61, 15- 26.
- AYVERDİ, İ. (2011). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Yayınları 2. Baskı, İstanbul.
- AZAMAT, N. (2001). “Kalenderiyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XXIV*, İstanbul, 253-258.
- BABİNGER, F- KÖPRÜLÜ, F. (1996). *Anadolu'da İslâmiyet*, İnsan Yayınları, (çev. R. Hulusi), İstanbul.
- BARKAN, Ö. L. (1942a). “Osmanlı İmparatorluğu'nda Bir İskân ve Kolonizasyon Metodu Olarak Vakıflar ve Temlikler”, *Vakıflar Dergisi II*, 279- 303.
- BARKAN, Ö. L. (1942b). “İstila Devrinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler”, *Vakıflar Dergisi II*, Ankara, 304- 365.
- BARKAN, Ö. L. (1963c). “İmâret Sitelerinin Kuruluş ve İşleyişi Tarzına Ait Araştırmalar”, *İÜİF Mecmuası XXIII*, 239- 296.

- BELDİCEANU, I. (1975). “La vie Politique et Religieuse de l’Empire Ottoman”, *Turcica VI*, 44- 48.
- DENKNALBANT, A. (2009). “Seyyid Battal Gazi Külliyesi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi XXVII*, İstanbul, s. 51- 54.
- Evlîya Çelebi. (1999). *Seyahatname II*, haz. Z. Kurşun- S. A. Kahraman- Y. Dağlı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- FAROQHİ, S. (1981a). “Seyyid Gazi Revisited: The Foundation As Seen Through Sixteenth and Seventeenth Century Documents”, *Turcica XIII*, 90- 122.
- FAROQHİ, S.- A. Y. Ocak. (1986b). “Zâviye”, *Millî Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi VIII*, 468- 476.
- FAROQHİ, S. (2003c). *Anadolu’da Bektaşilik*, çev. Nasuh Barın, Simurg Yayınları, İstanbul.
- HASLUCK, F. W. (1928). *Bektaşilik Tedkikleri*, çev. Ragıp Hulusi, İstanbul.
- KÖPRÜLÜ, F. (1976). *Türk Edebiyatından İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- OCAK, A.Y. (1981a). “Kalenderiler ve Bektaşilik”, İÜEFD. Doğumunun Yüzüncü Yılında Atatürk’e Armağan, İstanbul, 297- 308.
- OCAK, A.Y. (1992b). “Bektaşilik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi V*, İstanbul, 373- 379.
- OCAK, A.Y. (1992c). *Osmanlı İmparatorluğu’nda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV- XVII. yüzyıllar)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- OCAK, A.Y. (1998d). *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mühlidler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- OCAK, A. Y. (1999e) “Din ve Düşünce”, *Osmanlı Medeniyeti Tarihi I*, ed. E. İhsanoğlu, İstanbul, 107- 193.
- OCAK, A.Y. (2005f). *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf ve Sufiler*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- SAY, Y. (2003a). *Seyyid Battal Gazi, Şücaeddin Veli ve Üryan Baba*, Alevi Akademisi Yayınları, Ankara.
- SAY, Y. (2006b). “Anadolu’nun Türkleşmesinde ve İslamlaşmasında Önemli Bir Kült: Şücaeddin Veli”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi* 37, 99- 134.
- TSCHUDİ, R. (1986). “Bektashiyya”, *The Encyclopedia of Islam I*, E.J.Brill, Leiden, 1161- 1163.
- YAZICI, T. (1997). “Kalandariyya”, *The Encyclopedia of Islam IV*, E.J.Brill, Leiden, 473-474.
- YILDIRIM, R. (2010). “Muhabbetten Tarikata: Bektaşî Tarikatı’nın Oluşum Sürecinde Kızıldeli’nin Rolü”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları* 53, 153- 19

Tablo I: Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nde Yıllara Göre Mütevellî ve Şeyh Atamaları

Yıl	Mütevellî	Şeyh	Kaynak
H. 979/1571	Derviş Hüseyin	-	558 Numaralı Ankara Evkâf Defteri
3 Muharrem 1022/ 23 Şubat 1613	Muhyiddin Halife b. Mustafa	Seyyid Pir Veli	AŞS. 15/701:892
2 Safer 1022/ 24 Mart 1613	Muhyiddin Halife b. Mustafa	Aksarayî Şeyh Hamza	AŞS. 14/700: 748
2 Safer 1022/ 24 Mart 1613	Muhyiddin Halife b. Mustafa	Mahmud Halife	AŞS. 14/700: 748
Muharrem 1023/ Şubat- Mart 1614		Mehmed	AŞS. 14/700: 791- 922
22 Ramazan 1023/ 26 Ekim 1614	Muhyiddin Halife b. Mustafa	Seyyid Pir Veli	AŞS. 15/701: 1673
Evâhir-i Rebî'ü'l-âhir 1023/Haziran 1614	Muhyiddin Halife b. Mustafa	Muhyiddin Halife b. Mustafa	AŞS. 14/700:971
Evâil-i Rebî'ü'l-âhir 1025/ Nisan 1616	-	Es-seyyid Mustafa	AŞS. 16/702:1080
25 Muharrem 1032/ 29 Kasım 1622	Sipahî Mehmed		AŞS.20/706:973
26 Rebî'ü'l-âhir 1039/ 13 Aralık 1629		Seyyid Muslu	AŞS. 24/710: 1020
Evâil-i Muharrem 1040/ Ağustos 1630		Seyyid Mustafa	AŞS.25/711:943
Evâil-i Safer 1041/ Ağustos 1631	Seyyid Muslu- Seyyid Mustafa	Şeyh Rıza Dede	AŞS. 25/711:1118
Evâil-i Rebî'ü'l-âhir 1046/Eylül 1636	Seyyid Muslu	Şeyh Derviş	AŞS.28/714:778
Evâsıt-ı Muharrem 1079/ Haziran 1668	Zülfikâr	Derviş Piri Dede	AŞS.52/738:500
17 Receb 1080/ 11 Aralık 1669	Dede Bali bin Yusuf	Piri Dede bin Veyis	AŞS.53/739:336
2 Muharrem 1091/ 3 Şubat 1680		Dede Bali bin Yusuf	AŞS.60/746:851
6 Ramazan 1109/ 18 Mart 1698		Es-seyyid Mehm- ed Efendi	(AŞS 78/764:465

EK- III: Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'nin Mal Terekesi'nin Çevirisi

AŞŞ. 14/700:758: Merhûm mâgfur leh İmam Hüseyin Gazi Vakfı'nın tevliyeti ba'isü't-tahrîr Muhyiddin Halife'ye berât-ı şerifle tevcih buyrulduktâ mevcut bulunan emtia ve eşya sabıka mütevellisi olan Seyyid Pir Veli zabtundan merkum Muhyiddin Halife'ye teslim olunduktâ kayd ve defter olundu fî şehri Rebi'ü'l-âhîr sene 1022.

Türbe-i Şerif: Şamdan: 2, Mera' (?): 19, İmâme Semle: 2, Beyaz Dülbend maa' mucûze: 1, Beyaz seccâde: 1, Kırmızı seccâde: 1, Penbe iplik seccâde: 1, Diğer seccâde 1, Mezar-ı şerif örtüsü: 3, Çatma tekke altunlu: 1, Yeşil kadife: 1, Serâbil altunlu: 1, Mihrablı Mushaf-ı şerif: 1, Kanâdil: 16, Sancak kızılı: 2, Panguş tekke tabak: 1, Tesbih: 2, Deve yumurtası: 4, Kaliçe: 19

Der Mescid-i Şerif: Mihrapta yapağı seccâde: 1, Divan kaliçesi: 2, Kaliçe hurda: 2, Yeşil kadife kapu örtüsü: 1, Ağaç çerağ: 2, Şimşir tesbih: 2, Balık kursağı: 1, Türbe ve mescide kanâdir: 26

Kilârin ve gayrîden mevcut olan esbâb ve eşyadır: Bakkal kazanı: 2, Kutu: 2, PİRİNÇ kuyuları: 4, Macun tâbesi: 1, Tob-u penbe: 1, Yahni gûşt büyük tepsi: 1, Ayaklı sahan: 23, Tabak sağır: 35, Diğer tabak sağır: 2, Ayaksız tepsi: 33, Defa diğer tepsi: 10, Berber leğeni: 1, Küçük leğen: 2, Ayaklı haranı: 4, Ayaklı haranı taşı: 2, Maşraba: 3, Sahan-ı kebir: 1, Bakır güğüm: 1, Bakraç: 2, Kulplu testi: 1, Nahtâb (?): 1, Bakır kuddam taşı (?): 5, Kepe ve kefkir: 8, Baklava tavası: 2, Sini: 3, Tepsi: 1, Tencere: 4, Havan: 1, Büyük helva tenceresi: 2, Süt tavası: 4, Küçük el tavası: 1, Büyük kefgir: 1, Ekmeklik önünde, büyük kazgan: 1, Kahve rahlesi: 1, Küçük ocak: 1, Eşyahânedede büyük kazgan: 3, Diğer kazgan: 7, Kebap duvarı maa tava: 2, Nacak: 1, Çengel: 2, Semer: 18, Peşkir: 1, Beyil (?): 2, Kazma: 1, Çepin: 1, Balta: 1, Pusûl: 1, Tunç şamdan: 2, Bakır şamdan: 1, PİRİNÇ hurda şamdan: 3, Sırma orağı: 4, Kaddâre orağı: 12, Saç ayak: 3, Eski haranı: 1, Tandır: 1, Kûskü demiri: 1, Tandır demiri: 1, Büyük ağaç kepe: 1, Çerağ: 2, Def'â şamdan :2, Defâ kurşun: 28, Tahta ve kurşun:3

Anbar ve Hayvanlar: Anbarda buğday tahminâ: 2 müd, Arpa tahminâ: 1.5 müd, Koyun ve keçi: 141, Oğlak ve koyun: 74, Katır: 3, İnek: 8, Tazı ve buzağı: 5, Tosun: 3, Öküz: 4, Arı: 20, Tavuk: 17, Dana bir yaşında: 6.

Budur ki; İmam Hüseyin Gazi aleyhü'l rahmete'l- bârî zaviyesinin vakfına Muhyiddin Halife mütevellî nasb olunduktâ zaviye tekkesinin bir duvarı ile sukûfunun bazı ... olmuş bulunub muaccelâ tamiri lazım gelüb ve kezâlik bazı masârif-ı mühimmiyesi olduğı ve lakin vakfın mevcut gallesi olmayub aherden istidâneye muhtâc olmağın berây-ı istidâneye istinaden ettiğinden izin virilmeğın terkîm olundu. Hurrîre bi'l ma'rûf Muhyiddin Halife el mütevellî.

EK- V: Pîrî Dede bin Veyis'in Seyyid Hüseyin Gazi Tekkesi'ne Yaptığı Vakfiye'nin Çevirisi):

El-hamdu li'llâhi'llezî allemenâ'l-kitâbe ve fe-hâzâ'l- mesâilü's-şer'iyye alâ vechi's-savâb ve's-salâtü ve's-selâmu alâ nebiyyihî Muhammed ve âlihî'l-izâm ve ashâbibihî'l- kirâm ammâ ba'd bu vakfiyye-i sahîha-i şer'iyye ve bu vesîka-i sarîha-i mer' iyyenin sâhibi ve hayrâ t ve hasenâtın tâlibi olup medine-i Ankara civârında medfûn cennet-mekân-ı ilahî ve Firdevs-i âşiyân-ı sübhânî makbûl-i bârgâh-ı kayyûmî merhûm Seyyid Hüseyin Gazi aleyhi rahmetü'l- bârî tekyesinde şart-ı vâkıf üzere berât-ı âlîşân ile şeyh olan Pîrî Dede bin Veyis nâm kimesne meclis-i şer'-i şerîf ve mahfil-i dîn-i münîfde vakf-ı âti'l- beyâna mütevellî nasb u ta' yin eylediği Dede Bali bin Yusuf nâm kimesne mahzarında ikrâr-ı tâm ve bast-ı anı'l merâm edip silk-i mülk-i sarîhimde münzabıt oaln üçyüz aded ağnâm ve yedimde mevcûd olub tekye-i mezbûrede istimâl olunan bakır evânisi ve tekye-i mezbûrede müceddeden binâ eylediğim üç oda ve Ürgüb Mahallesi'nde vâk'î bir taraftan Murtaza ve bir taraftan Mehmed Beşe ve bir taraftan Ali Bey mülkleri ve bir taraftan tarîk-i âmm ile mahdûd bir bâb fevkânî oda ve âhûr ve sofa ve sâyegâh ve iki tâbhâne ve bir kiler ve bir tahtânî oda ve hayât-ı müştemil menzilimi ve çukurcak Kazâsı'na tâbî' Damlacık tâ'bir olunur mevzîde vâkî' ganem ağılını hasbeten li'llâhi'l- aliyyi'l-azîm ve taleben li-merzâti Rabbi'r-rahîm tekye-i mezbûreye vakf ve habs ve şart ve kayd edüb mâ dâme ki lâbis-i libâs-ı hayâtda olam tevliyeti yedimde olub ağnamdan hâsıl olan galle-i vakf-ı mezbûrun mühimmâtına harc u sarf olunub ve evânî-i nühâsiyye vakf-ı lâzımda isitimâl oluna ve zikr olunan odalarda âyende vü revende ve sâir misâfir ve mücâvir sâkin olalar ve menzil-i mezkûrda kendim sâkin olub ba'de'l- mevt zükür ve inâs müsâvî olmak üzere evlâd-ı evlâdım mutasarrıf olub ba'de'l- inkirâz el-iyâzü bi'llâhi Şeyh İbrahim Tennûrî ve Seyyid Gazi ve Seyyid Hüseyin Gazi hem-tarîk olmağla içlerinden şart-ı vâkıf üzere tekye-i mezbûreye her kim şeyh olursa bâlâda zikr olunduğu üzere zabt u tasarruf eylemek vechiyle vakf ve şart edüb mütevellî-i mezbûr Dede Bali'ye teslîm ol dahî minvâl-i muharrer üzere tesellüm ve kabul eyledi deyu ikrâr-ı i'tirâf edüb bu vechile emr-i vakf ihtitâm bulundukdan sonra vâkıf-i mûmâ- ileyh kelâmını semt-i âhara atf ve sarf eyleyüb e'imme-i selâse katlarında menkûlât kısmının vakaf-tü lafziyla vakfiyyeti lâzım gelüb lâkin akârın inde e'immeti'l- kibâr sirâcü'l- ümmet İmâm-ı Âzam hümâm-ı efhâm Ebû Hanife-i Kûfi- nevvâra'llâhû mazca'ahû- katında vakfiyyeti fesh olunub belki ke'l-evvel istirdâd olunmak matlûbumdur deyu işbu kitâb-ı sıhhat- nisâbı muvakkî' olan hâkim-i hâsim eslahâ'llâhu emrehû fi'd-dâreyn huzûrunda mütevellî-i mezbûr ile müterâfi'eyn olduklarında mütevellî-i mezbûr mahalle-i mülâyim cevâb verüb fi'l-vâkî' vakf-ı akâr hazret-i imâm-ı ma'hûd katında vech-i masdûr üzeredir lâkin İmâm-ı Yusuf rahimehu'llâhû aleyh katında vâkıf mutlak vakaf-tü demekle ve İmâm-ı Muhammed katında teslîm ile'l- mütevellî ve tescil-i kâdî olunmağla lâzım olub imâmeyn-i hümâmeyn kav-l-i şerîfleri üzere akar-ı mezbûrun vakfiyyetinin lüzûmuna hüküm taleb ederim dedikde hâkim-i mûmâ-

ileyh en'ama'llâhû ni'amehû aleyh dahî ibtâl-i vakfdan hazer edüb ibkâ-yı vakfi evlâ ve âhere görüb alâ kavli'l- imâmeyni'l- hümâmeyni'l- mezkûreyn akâr-ı mezbûrun vakfiyyetinin sıhhat ve lüzûmuna ve husûs ve umûmuna beyne'l- e'immeti'l- eclâ cârî olan hilâfa âlim olduğu halde hükm-i şer'î ile hükm edüb vakf-ı mezbûr bi'l- ittifâk mahkûmun bih olmağla fasl ve müctehidün- fihde vâkî' olub min ba'd nakz-ı nakîzine mecâl muhâl oldu. Fe-men beddelehû ba'de mâ semî'âhû fe- innemâ ismuhû ale'llezîne yübeddilünehû inna'llâhe semî'un alîm ve ecrû'l- vâkîf ale'l- hayyi'l- kerîm cerâ zâlik. Ve hurrîre fi'l-yevmi's- sâbî' aşer min Recebî'l- mürecceb li- sene 1080. Şuhûdü'l- hâl: Abdürrezzâk Çelebi bin Ahmed Halîfe, Es-seyyid Salih Çelebi bin Es-seyyid Salih, El- Hâc İsa Beşe bin İsa, El-hâc Hüseyin Ağa bin El-hâc İbrahim Ağa, Mumcu Mehmed Beşe bin Ahmed, İbrahim Bey bin Muslu, Derviş Çelebi bin Ahmed efendi, Hasan Çelebi bin Ahmed, El-hâc Hüseyin bin El-hâc Oruç, El-hâc Mehmed bin Hüseyin ve gayruhum (AŞS. 53/739:336)